

САМОСТІЙНА РОБОТА В СИСТЕМІ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

На етапі інтеграції України в єдиний європейський освітній і науковий простір зростають вимоги до рівня знань студентів, відображені в Законі України «Про вищу освіту», Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття»), Національній доктрині розвитку освіти України, Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти [1]. Одним з важливих умов забезпечення високої якості підготовки майбутніх фахівців, готових до постійного професійного зростання, здатних навчатися протягом усього життя, є посилення ролі самостійної роботи, частка якої при кредитно-модульному навчанні становить більше 40%. У зв'язку з цим назріла необхідність змінити ставлення до змісту самостійної роботи, її місцем у навчально-професійному навчанні, що тягне за собою реорганізацію навчального процесу у ВНЗ, створення умов для розвитку та самореалізації кожного студента і насамперед для формування у нього вміння вчитися самостійно.

Наукові праці та публікації присвячені питанню самостійної роботи студентів містять різні аспекти вивчення даного питання: організація, планування та визначення сутності самостійної роботи (Б.П. Єсіпов, І.Я. Лернер, М.І. Махмутов, П.І. Підкасистий), основні механізми розвитку і виховання самостійності особистості в різних видах діяльності (О.М. Леонтьєв, С.Л. Рубінштейн, Н.Ф. Тализіна, П.Я. Гальперін, В.В. Давидов, Б.І.Кабанова-Міллер, Т.В. Кудрявцев), загальнопедагогічні підходи до висвітлення проблеми самостійної роботи студентів (С.І. Архангельський, М.Г. Гарунов, Н.Д. Нікандров, П.І. Підкасистий та ін.). Проблема формування навичок та вмінь самостійної роботи займає в методиці викладання іноземних мов важливе місце (І.Л. Бім, К.Л. Бутягіна, Г.М. Бурденюк, І.О. Гініатулін, О.В. Ільїна, А.Є. Капаєва, Г.В. Рогова, Т.Г. Сорочкіна, Є.Ю. Тарвідене, А.В. Третьякова, І.О. Зимня, Л.М. Каламанова, Н.Ф. Коряковцева, О.М. Москальова, С.Ю. Ніколаєва, Л.О. Прядіна, В.І. Шляхов та ін.).

Проте, незважаючи на те, що самостійна робота як педагогічна проблема є предметом досліджень багатьох учених, залишаються недостатньо вивченими питання, пов'язані з навчанням студентів самостійної роботи в різних видах мовленнєвої діяльності зважаючи на умови переходу на Болонську систему. Дана проблема є актуальною і для студентів, що навчаються на технічних спеціальностях у ВНЗ, і вимагає подальших досліджень.

Мета статті – обґрунтування актуальності навчання студентів технічних спеціальностей самостійної роботи зважаючи на умови реформування вищої освіти та опис самостійної роботи як педагогічної проблеми.

Програма навчання студентів технічних спеціальностей включає обов'язкову самостійну роботу, покликана не тільки забезпечити необхідну якість підготовки майбутніх спеціалістів, але і набуття певного досвіду самостійного отримання нових знань як упродовж всього навчання у ВНЗ, так і протягом усього життя. При цьому необхідно враховувати той факт, що студенти тією чи іншою мірою володіють навичками та вміннями самостійної роботи які були закладені під час навчання у школі. Проте, як свідчить практика, елементарний рівень навичок і вмінь самостійної

роботи явно недостатній для якісного навчання у ВНЗ у сучасних умовах. Тому, беручи до уваги цей факт, актуальним є завдання формування у студентів технічних спеціальностей навичок та вмінь самостійної роботи.

Проблема навчання самостійної роботи, як однієї з найважливіших форм навчально-пізнавальної діяльності студентів, привертала до себе увагу дослідників упродовж багатьох століть. Основи теорії самостійної роботи закладаються в працях Я. Коменського, І.Песталоцці, А. Дистервега, Г.Сковороди, К.Ушинського та ін., які вважають самостійну роботу необхідним компонентом освітнього процесу. У цьому ключі проблема самостійної роботи набуває освітнього і дидактичного трактування, робляться спроби розкрити сутність самостійної роботи і самостійності як риси особистості.

Самостійна робота як цілісна дидактична проблема формується в науково-педагогічному знанні у 30-ті роки ХХ століття з появою монографії Р.М. Мікельсона з теорії і практики самостійної роботи (Мікельсон, 1940) [2, с. 76]. У 40-ві роки ХХ століття у вітчизняній педагогіці розробляється досить цілісна концепція цілеспрямованого відбору змісту загальної і професійної освіти, обґрунтовуються принципи єдності навчання і розвитку особистості, інтересу і доступності завдань для самостійної роботи та ін. (Е.Я.Голант). Наприкінці цього періоду в єдності формуються системно-змістовний і процесуально-педагогічний підходи до вивчення та організації самостійної роботи. У 50-ті роки ХХ століття проблема самостійної роботи у вузівському навчанні вирішується в організаційному і методичному аспектах. Свої наукові праці самостійній роботі присвячують М.П. Кашин, Р.Б. Срода та ін. На початку 60-х років М.А. Данілов обґрунтовує деякі методичні основи організації самостійної навчальної діяльності. Головним чинником активізації навчального процесу дослідник вважає проблемну ситуацію, що надається у формі пізнавального завдання [3, с. 33].

Великий внесок у розвиток дидактичної науки з проблеми самостійної роботи зробив у своїх працях Б.П. Єсіпов, вперше виділивши її основні ознаки. Дослідник стверджує, що під час виконання самостійних навчальних завдань формується самостійність як риса особистості учня [4, с. 168] . Деякі дослідники роблять спроби вивчити розвиток самостійності учнів у динаміці – від відтворюючої діяльності до творчої, прагнучи на цій основі показати внутрішню (процесуальну) сторону самостійної роботи. Н.Г.Дайрі доповнює характеристику самостійної роботи учнів ідеєю про єдність освітнього, виховного і логічного в її змісті. Створюються класифікації самостійної навчальної роботи за джерелами знань, формами виконання і методами навчання, за характером і структурою діяльності, ступенем активності і самостійності студентів, за структурою дидактичних цілей і за типами виконуваних завдань (Б.П. Єсіпов, Н.Г. Дайрі, Н.А. Половнікова та ін.).

У 70-80-ті роки ХХ століття в дидактичному плані самостійна робота досліджується з системно-діяльнісних позицій її організації (І.Е. Унт). Стають більш інтенсивними пошуки шляхів оптимізації методів керування самостійної роботи у вузі (Ю.К. Бабанський, В.К. Буряк). Педагогічний пошук шляхів активізації навчання і критеріїв оцінки ефективності самостійної навчальної роботи в ці роки йде у двох напрямках: активізації продуктивно-виконавської діяльності і організації творчої пізнавальної діяльності учнів (О.А. Нільсон, П.І. Підкасистий та ін.).

Самоорганізація та системно-цілісна організація навчання у вузі, особливості співпраці викладача і студента виступають предметом дослідження науковців (М.А. Вейт, А.К. Громцева та ін.).

Важливі ідеї відбору змісту і видів самостійної роботи для вирішення практичних завдань описані у наукових працях М.Н. Скаткіна, П.І Підкасистого,

Ю.Н. Кулюткіна, Н.Д. Нікандрова, Г.І. Щукіної та ін., що є головним для практики організації самостійної діяльності у вищому навчальному закладі.

Дослідження В.П. Безпалько, Л.Г. Вяткіна, Т.В. Кудрявцева, І.Я. Лернера, А.М. Матюшкіна, Н.А. Менчинської, Н.Ф. Тализіної та ін., присвячені самостійній роботі студентів у ВНЗ, пов'язані з розробкою різних моделей і видів навчання: програмованого, алгоритмічного, диференційованого, індивідуального, проблемного, оптимального.

Таким чином, у 70 - 80-ті роки ХХ століття в психолого-педагогічних дослідженнях самостійна робота постає з позицій особистісно-діяльнісного і психологічного підходів у їх єдності. На цій базі у 80-ті – початку 90-х років ХХ століття розробляються особистісні концепції в розумінні сутності, структури і способів організації самостійної роботи, основні організаційно-методологічні аспекти особистісно-орієнтованого керування самостійною роботою.

Сучасні дослідження самостійної роботи як методичної проблеми у процесі навчання іноземної мови дозволяє виділити декілька напрямів, за якими здійснювалося її вивчення: організаційно-системний, інтелектуально-розвиваючий, дидактико-методичний, психологічний, напрям програмно-технічного забезпечення і теоретико-дослідницький шлях. Метою зазначених напрямів була спроба оптимізувати процес навчання іноземної мови шляхом застосування самостійної роботи. Для цього створювалися різноманітні моделі самостійної навчальної діяльності та її типології, розроблялися методики її особливої організації і керування, що, поза сумнівом, мало велике значення для формування теоретичного фундаменту даної проблеми.

У цей час заслуговує на увагу дослідження Н.Ф. Коряковцевої, яке висвітлює сучасний методичний напрям організації самостійної навчальної діяльності студента в процесі навчання іноземної мови. Згідно з концепцією дослідника, самостійна робота студента стає найважливішим компонентом навчального процесу з іноземної мови, у якому студент розвивається як мовна особистість, набуваючи таких якостей, як автономність у використанні іноземної мови і креативність у вирішенні завдань засобами мови, що вивчається.

Згідно з дослідженням Н.Ф. Коряковцевої, в структуру самостійної роботи з вивчення іноземної мови входять два основних компоненти: мотиваційний і виконавчий.

Мотивація самостійної навчальної діяльності у процесі оволодіння іноземною мовою формується в результаті динаміки внутрішніх пізнавальних мотивів, активізації зовнішніх соціальних мотивів і зближення внутрішньої і зовнішньої мотивації. При цьому основний акцент робиться на процес і способи навчальної діяльності. Це проявляється в інтересі до активної творчої роботи, в прагненні до самовдосконалення. Студент повинен усвідомлювати свої особисті та комунікативні потреби в використанні іноземної мови, зіставляти свої цілі з пропонованими в навчальних програмах, формулювати додаткові цілі оволодіння іноземною мовою, усвідомлювати механізм і критерії володіння іноземною мовою.

Виконавчий компонент самостійної роботи полягає у виборі стратегій і прийомів навчання іноземної мови та іншомовної культури відповідно до характеру навчальної задачі і результату [5, с.32].

Проте вивчення проблеми самостійної роботи здійснювалося більшістю авторів у межах традиційної системи освіти, у той час як сучасні умови реформування системи вищої освіти у зв'язку зі вступом України до Болонського процесу вимагають нових досліджень таких проблем, як визначення сутності, змісту, обсягу, форм самостійної роботи, критеріїв оцінки результатів контролю, характеристики навичок та вмінь самостійної роботи.

На перших етапах навчання, коли у студентів ще недостатній рівень знань, завдання для самостійного виконання повинні бути нескладними. На 1 курсі, наприклад, при вивченні на аудиторних заняттях теми „Unsere Universität“, студенти, отримавши текст для читання з розробленою системою завдань, опрацювавши текст на занятті, виконують завдання до тексту самостійно.

Надалі завдання для самостійної роботи переростають у варіативні творчі роботи. На цьому етапі свою ефективність доводять активні методи навчання та творчі завдання, які відіграють особливу роль як фактор, що стимулює самостійну роботу студентів у виконанні творчих робіт - проектів, презентацій, дебатах, особливо якщо їх тема пов'язана з актуальними питаннями їх майбутньої спеціальності. Ця діяльність викликає особливий інтерес, і її виконання сприяє глибшому вивченню предмета, розвиває критичне мислення і здатність самостійно шукати, систематизувати й аналізувати потрібну інформацію. Іноземна мова використовується як засіб отримання нових знань, і робота з виконання творчих завдань збагачує словниковий запас, розширює лінгвістичні навички та їх застосування в різних областях, тобто дозволяє охоплювати весь спектр завдань, поставлених в програмі навчання професійно-орієнтованої іноземної мови.

Таким чином, аналіз літератури з проблеми самостійної роботи показав, що в наукових працях не відображені повною мірою усі складні і багатогранні аспекти даної проблеми як теоретичного, так і практичного плану. Особливо актуальною у цей час є проблема організації і навчання самостійної роботи студентів технічних спеціальностей, які зазнають певних труднощів у навчанні вже на першому курсі через несформованість у них навичок і вмінь самостійної роботи з іноземної мови.

Існуючі дослідження з питань самостійної роботи торкаються переважно або загальних механізмів формування навичок та вмінь самостійної роботи, або тільки її окремих аспектів. Самостійна робота як комплексна система, процес її навчання залишаються поза увагою дослідників. Невирішеність до цього часу у методикі цих проблем створює певні труднощі формування у студентів навичок і вмінь самостійної роботи. Все це говорить про необхідність проведення подальшого дослідницького пошуку з метою створення оптимальної методики формування у студентів технічних спеціальностей навичок і вмінь самостійної роботи у процесі навчання іноземної мови відповідно до сучасної концепції мовної освіти.

Ленюк Н.М. Самостійна робота в системі навчання студентів технічних спеціальностей з іноземної мови

Статтю присвячено опису самостійної роботи як педагогічної проблеми та обґрунтуванню актуальності навчання самостійної роботи студентів технічних спеціальностей з іноземної мови в сучасних умовах. У статті визначені напрями, за якими проводяться сучасні дослідження самостійної роботи як методичної проблеми у процесі навчання іноземної мови, подана характеристика типів завдань, що стимулюють самостійну роботу студентів технічних спеціальностей. Автор розкриває один з аспектів підготовки студентів технічних спеціальностей з іноземної мови пов'язаний з використанням творчих робіт в організації самостійної роботи що сприяють розвитку критичного мислення, здатності самостійно шукати, систематизувати й аналізувати потрібну інформацію. У статті зазначається, що робота з виконання творчих завдань збагачує словниковий запас студентів, розширює лінгвістичні навички та їх застосування в різних областях. Автор робить акцент на тому, що завдання для самостійного виконання повинні бути нескладними, особливо на перших етапах навчання, коли у студентів ще недостатній рівень знань на відміну від старших курсів. У статті наголошується на тому, що проблема організації та

навчання самостійної роботи студентів технічних спеціальностей є особливо актуальною в теперішній час, зважаючи на труднощі у навчанні через несформованість навичок і вмінь самостійної роботи з іноземної мови. Відповідно до сучасної концепції мовної освіти необхідним є створення оптимальної методики формування у студентів технічних спеціальностей навичок і вмінь самостійної роботи у процесі навчання іноземної мови.

Ключові слова: самостійна робота, навички, уміння, студенти технічних спеціальностей, навчання іноземної мови, творче завдання

Ленюк Н.М. Самостоятельная работа в системе обучения студентов технических специальностей по иностранному языку

Статья посвящена описанию самостоятельной работы как педагогической проблемы и обоснованию актуальности обучения самостоятельной работы студентов технических специальностей по иностранному языку в современных условиях. В статье определены направления, по которым проводятся современные исследования самостоятельной работы как методической проблемы в процессе обучения иностранному языку, представлена характеристика типов заданий, стимулирующих самостоятельную работу студентов технических специальностей. Автор раскрывает один из аспектов подготовки студентов технических специальностей по иностранному языку, который связан с использованием творческих работ в организации самостоятельной работы способствующих развитию критического мышления, способности самостоятельному поиску, систематизации и анализа необходимой информации. В статье отмечается, что работа по выполнению творческих заданий обогащает словарный запас студентов, расширяет лингвистические навыки и их применение в различных областях. Автор делает акцент на том, что задания для самостоятельного выполнения должны быть несложными, особенно на первых этапах обучения, когда у студентов еще недостаточный уровень знаний в отличие от старших курсов. В статье подчеркивается, что проблема организации и обучения самостоятельной работы студентов технических специальностей особенно актуальна в настоящее время, несмотря на трудности в обучении из-за несформированности навыков и умений самостоятельной работы по иностранному языку. Согласно современной концепции языкового образования необходимо создание оптимальной методики формирования у студентов технических специальностей навыков и умений самостоятельной работы в процессе обучения иностранному языку.

Ключевые слова: самостоятельная работа, навыки и умения, студенты технических специальностей, обучение иностранному языку, творческое задание

Lenyuk N.M. Independent work in the system of education of students of technical specialties in a foreign language

The article deals with the description of independent work as a pedagogical problem and with the basis of the actuality of independent work teaching students of technical specialties in foreign language in modern terms. The article identifies the ways in which modern research conducted independent work as methodological problem in learning a foreign language, the characteristic of the types of exercises, which stimulate the independent work of students of technical specialties. The author reveals an aspect of training students of technical specialties in a foreign language, which is connected with the use of creative works in the organization of independent work favour to the development of critical thinking, ability to the independent research, systematization and analysis of the necessary information.

The article notes that the work on the implementation of creative tasks enriches students' vocabulary, expands linguistic skills and their application in various fields. The author emphasizes that the task for the independent exercise should be simple, especially in the early stages of learning, when students have insufficient knowledge unlike older courses. The article emphasizes that the problem of self-organization and training of independent work of the students of technical specialties is particularly relevant at the moment, despite the difficulties in learning because of unformed skills of independent work in a foreign language. According to the modern concept of language education is necessary to create the optimal methodology of forming the students of technical specialties skills of independent work in learning a foreign language. One of the important conditions to ensure high quality training of future specialists, who are ready for continuous professional growth, ability to learn throughout life, is to strengthen the role of independent work.

Keywords: *independent work, skills and abilities, students of technical specialties, teaching of foreign language, creative task*

Література

1. Вища освіта України і Болонський процес: навч. посібник / за редакція. В.Г. Кременя. – Тернопіль : Богдан, 2004. – 384 с.
2. Микельсон Р.М. О самостоятельной работе учащихся в процессе обучения / Р.М. Микельсон. – М. : Учпедгиз, 1940. – 96 с.
3. Данилов М.А. Воспитание у школьников самостоятельности и творческой активности в процессе обучения / М.А. Данилов // Сов. педагогика. – 1961. – № 8. – С. 32-42.
4. Есипов Б.П. Самостоятельная работа учащихся на уроках / Б.П. Есипов. – М. : Учпедгиз, 1961. – 239 с.
5. Коряковцева Н.Ф. Современная методика организации самостоятельной работы изучающих иностранный язык : пособие для учителей / Н.Ф. Коряковцева. – М. : АРКТИ, 2002. – 176 с.